

ป่าชายเลน ภูมิอากาศ และวิถีชีวิต ในประเทศไทย

กรณีศึกษาจากชุมชนโหนดงิ้ว ชุมชนคลองประสงค์ จังหวัดกระบี่
และชุมชนบางค้ำคาว จังหวัดตรัง

ธันวาคม พ.ศ. 2567

ป่าชายเลน ภูมิอากาศ และวิถีชีวิตในประเทศไทย: กรณีศึกษาจาก
ชุมชนโนนหับังและชุมชนคลองประสงค์ จังหวัดกระบี่ และชุมชนบางค่างควาว จังหวัดตรัง

**Thailand Mangrove Forests, Climate and Livelihoods: Case studies from the
communities of Nai Nang, Klong Prasong, and Bang Khang Khao**

จัดทำโดย: คณะทำงาน EWMI-ODI
เรียบเรียงโดย: Pyrou Chung, Director at EWMI-ODI

Licensed under Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International
CC BA-NA-SA 4.0

สารบัญ

บทนำ	01
ข้อมูลชุมชนสำหรับกรณีศึกษา	03
ชุมชนไชน่หนัง จังหวัดกระบี่	
ชุมชนคลองประสงค์ จังหวัดกระบี่	
ชุมชนบางค้ำจาว จังหวัดตรัง	
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชน	10
การวิเคราะห์อำนาจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	
การรับรู้และความรู้เกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิต	
ข้อเสนอแนะ	16
บทสรุป	21

บทนำ

ประเทศไทย ตั้งเป้าลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลงร้อยละ 20 จากระดับที่คาดการณ์ไว้ในสถานการณ์ดำเนินธุรกิจตามปกติ (business-as-usual level) ภายในปี พ.ศ. 2573 (ค.ศ. 2030) และมุ่งสู่การบรรลุเป้าหมายการปล่อยคาร์บอนสุทธิเป็นศูนย์ภายในปี พ.ศ. 2608 (ค.ศ. 2065) ภายใต้กรอบนโยบายนี้ โครงการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกโดยสมัครใจของประเทศไทย (Thailand Voluntary Emission Reduction Program: T-VER) ได้รับการพัฒนาภายใต้กรอบนโยบายที่มุ่งส่งเสริมการดำเนินโครงการการเงินคาร์บอน (carbon financing) หรือการระดมทุนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมที่มุ่งลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในพื้นที่ป่าชายเลน ผู้ก่อมลพิษสามารถใช้คาร์บอนเครดิตเพื่อชดเชยการปล่อยก๊าซของตนได้ ผ่านความร่วมมือระหว่างกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (ทช.) กับบริษัทเอกชนขนาดใหญ่ ซึ่งลงนามในบันทึกข้อตกลง (Memorandum of understanding: MOU) เพื่อลงทุนฟื้นฟูป่าชายเลนและรับคาร์บอนเครดิตเป็นผลตอบแทน

ปัจจุบัน มีชุมชนป่าชายเลนจำนวน 99 แห่งที่เข้าร่วมข้อตกลง ครอบคลุมพื้นที่ 162,590 ไร่

อย่างไรก็ตาม จากการทำงานของมูลนิธิองค์ความรู้เพื่อการพัฒนา (Knowledge for Development Foundation: K4D) และพันธมิตรในพื้นที่พบว่า ชุมชนส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมโครงการ ยังไม่เข้าใจเงื่อนไขของข้อตกลงที่ได้ลงนามไว้ และยังไม่ชัดเจนว่าชุมชนมีอำนาจในการเจรจาต่อรองเงื่อนไข ในบันทึกข้อตกลงมากนักเพียงใด โดยเฉพาะเมื่อสิทธิและผลประโยชน์ส่วนใหญ่มักตกอยู่กับกลุ่มบริษัท ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่นจึงเริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับความเป็นธรรมของโครงการดังกล่าว

มูลนิธิองค์ความรู้เพื่อพัฒนามีเป้าหมายในการสนับสนุนชุมชนท้องถิ่น ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ T-VER โดยได้ดำเนินการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ผลลัพธ์ทางกฎหมายและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการการเงินคาร์บอนในชุมชนป่าชายเลน นอกจากนี้ ยังเห็นถึงความจำเป็นของการวิจัยภาคประชาชน เพื่อสะท้อนประสบการณ์ ข้อกังวล และมุมมองของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และโครงการคาร์บอนเครดิตอย่างรอบด้าน

ขณะทำงานร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่และพันธมิตรของเรา โครงการนี้มุ่งสำรวจผลกระทบในปัจจุบันของโครงการคาร์บอนเครดิต ตลอดจนส่งเสริมการรับรู้ของชุมชนเกี่ยวกับโครงการดังกล่าว นอกจากนี้ ยังถือเป็นโอกาสในการให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแก่ชุมชนที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้ใช้แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชน (Community-based Participatory Action Research) ในพื้นที่ชุมชน 3 แห่งที่พึ่งพาป่าชายเลนในจังหวัดกระบี่และตรังทางภาคใต้ของประเทศไทย โดยมีเป้าหมายเพื่อสำรวจว่า ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีอิทธิพลและกำหนดกระบวนการตัดสินใจในระดับหมู่บ้านอย่างไร ขณะเดียวกันก็พยายามแก้ไขความไม่สมดุลของอำนาจและความเหลื่อมล้ำที่อาจเกิดขึ้นในระบบการเงินคาร์บอน

วัตถุประสงค์โดยรวมของโครงการนี้ คือ การสนับสนุนให้ชุมชนลงคะแนนเป็น “ป่าชุมชน” (Community Forestry: CF) ควบคู่กับการส่งเสริมการตระหนักรู้เชิงวิพากษ์เกี่ยวกับ แนวปฏิบัติด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การวิจัยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านกระบวนการปรึกษาหารือ การฝึกอบรมและเวิร์กช็อปเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถ

สามารถ รวมถึงการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นความสำคัญกับการสำรวจข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม การทำแผนที่ชุมชน และกระบวนการดำเนินการเพื่อยืนยันคำขอจัดตั้งป่าชุมชน โครงการนี้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับบทบาทของกลุ่มสตรีในการเป็นผู้นำกระบวนการสำรวจ และการใช้กระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อให้แน่ใจว่าการจัดการป่าชุมชนมีความครอบคลุมและยั่งยืน

ในบริบทเฉพาะนี้ มุมนี้องค์ความรู้เพื่อการพัฒนา ยังมีบทบาทสำคัญ ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการส่งเสริมความเข้าใจ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิต (Carbon Credit Scheme: CCS) เพื่อลดช่องว่างด้านความรู้ของชุมชน โดยผลการศึกษาได้ถูกจัดทำขึ้นในรูปแบบกรณีศึกษา (Case Study) สำหรับแต่ละหมู่บ้านทั้งสามแห่งที่เข้าร่วมโครงการ แม้ว่าผลกระทบของโครงการการเงินคาร์บอนอาจต้องใช้เวลาหลายปีกว่าจะปรากฏผลอย่างชัดเจน แต่การบันทึกข้อมูลและการศึกษาในระยะแรกเริ่มของโครงการ จะช่วยให้เข้าใจบริบททางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่มีส่วนร่วมในปัจจุบันได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และนำไปสู่การวางแผนอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อผลลัพธ์ที่ยั่งยืนในอนาคต

ข้อมูลชุมชน สำหรับกรณีศึกษา

ชุมชนที่เข้าร่วมในโครงการนี้ ได้แก่ ชุมชนโหนดวัง และชุมชนคลองประสงค์ จังหวัดกระบี่ โดยชุมชนโหนดวังมีการจัดตั้งป่าชุมชนหลายแห่งแล้ว ส่วนชุมชนคลองประสงค์อยู่ระหว่างขั้นตอนการยื่นขอรับรองป่าชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิองค์ความรู้เพื่อการพัฒนา ทั้งสองชุมชนได้ลงนามในบันทึกข้อตกลง (MOU) ภายใต้โครงการคาร์บอนเครดิต ชุมชนที่สาม คือ ชุมชนบางค่างควา จังหวัดตรัง ซึ่งขณะนี้ มูลนิธิองค์ความรู้เพื่อการพัฒนา กำลังให้การสนับสนุน เพื่อดำเนินการจัดตั้งป่าชุมชนอย่างเป็นทางการ โดยชุมชนนี้ยังไม่ได้เข้าร่วมในโครงการการเงินคาร์บอน ณ เวลานี้ พื้นที่ทั้งสามแห่งได้รับการคัดเลือกจากสองเหตุผลหลัก ได้แก่ 1) วิถีชีวิตของชาวบ้านพึ่งพาทรัพยากรจากป่าชายเลนเป็นหลัก และ 2) ชุมชนมีส่วนร่วมในโครงการคาร์บอนเครดิตแล้ว หรือมีศักยภาพที่จะเข้าร่วมในอนาคต

ประเด็นสำคัญที่ต้องตระหนัก คือ การขึ้นทะเบียนป่าชุมชนในอดีตอยู่ภายใต้การดูแลของกรมป่าไม้ ซึ่งรวมถึงป่าชายเลนในสถานะพื้นที่ป่าไม้ อย่างไรก็ตาม ก่อนการรับรองอย่างเป็นทางการ ชุมชนชายฝั่งหลายแห่งได้จัดการทรัพยากรป่าชายเลนผ่านกลไกและแนวปฏิบัติดั้งเดิมของตนเองอยู่แล้ว แม้ไม่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย แต่ชุมชนเหล่านี้ได้ดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูด้วยตนเองมาโดยตลอด เช่น การปลูกป่าชายเลน การลาดตระเวนเพื่อป้องกันการบุกรุก การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของป่าชายเลน และการร่วมมือในลักษณะไม่เป็นทางการกับหน่วยงานท้องถิ่นและภาคอื่นๆ เพื่อบริหารจัดการพื้นที่ป่าชายเลนในพื้นที่เฉพาะ แม้จะ

ไม่มีผลผูกพันตามกฎหมาย แต่ก็ถือเป็นกรอบความร่วมมือที่มีความสำคัญ

ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2558 คณะรัฐมนตรีได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2558 ซึ่งจัดตั้งกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (ทช.) อย่างเป็นทางการ พร้อมทั้งยอมรับบทบาทของชุมชนในการดูแลป่าชายเลน กฎหมายฉบับนี้มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างยั่งยืน ต่อมาในปี พ.ศ. 2565 กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งได้จัดทำกรอบกฎหมายสำหรับป่าชุมชนขึ้น โดยจัดทำระเบียบปฏิบัติที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านสามารถจัดตั้งป่าชุมชนชายเลน (Mangrove Community Forest) ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยให้สิทธิชาวบ้านในการบริหารจัดการทรัพยากรเป็นระยะเวลา 10 ปี การเปลี่ยนแปลงนโยบายนี้นับเป็นความก้าวหน้าครั้งสำคัญ ในความพยายามรณรงค์เพื่อสิทธิในการจัดการทรัพยากรของชุมชนและสิทธิการถือครองที่เพิ่มขึ้น

ทั้งนี้ ชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Government Organizations: NGOs) มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการรับรองสิทธิการถือครองและการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน ถึงแม้กรอบกฎหมายปัจจุบันจะได้กำหนดแนวทางอย่างเป็นทางการสำหรับการขึ้นทะเบียนป่าชุมชนชายเลนแล้ว แต่การยอมรับต่อกลไกการจัดการแบบไม่เป็นทางการและความริเริ่มที่ขับเคลื่อนโดยชุมชนยังคงมีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของการอนุรักษ์ที่ยั่งยืนและการออกแบบนโยบายที่มีความเป็นธรรม

ชุมชนไหนดั้ง จังหวัดกระบี่

ชื่อหมู่บ้าน: บ้านไหนดั้ง หมู่ 3

ตำบล: เขาคราม

อำเภอ: เมือง

จังหวัด: กระบี่

จำนวนประชากร: 921 คน (ชาย 458 คน / หญิง 463 คน)

จำนวนครัวเรือน: 268 หลังคาเรือน

ศาสนา: อิสลาม 99% / พุทธ 1%

วิถีชีวิต: การเกษตรเชิงพาณิชย์ (อาทิ ยางพารา ผลไม้ และปาล์มน้ำมัน) การประมง และปลูกข้าว (อาชีพรอง)

พื้นที่ป่าชุมชน: 771 ไร่ (123 เฮกตาร์) ในจำนวนนี้ 50 ไร่ (8 เฮกตาร์) อยู่ระหว่างการขึ้นทะเบียนเป็นป่าชุมชนโดยไม่เข้าร่วมโครงการคาร์บอนเครดิต

การเข้าร่วมโครงการคาร์บอนเครดิต: มี (จำนวน 771 เฮกตาร์)

บ้านไหนดั้งตั้งอยู่บนแผ่นดินใหญ่ฝั่งทะเลอันดามันทางภาคใต้ของประเทศไทย ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองกระบี่ไปทางทิศเหนือประมาณ 35 กิโลเมตร

ชุมชนบ้านไหนดั้งมีความกระตือรือร้นอย่างยิ่งในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของตน ซึ่งมีพื้นที่ครอบคลุมประมาณ 3,700 ไร่ (592 เฮกตาร์) และมีพันธุ์ไม้ชายเลนประมาณ 14 ชนิด ความมุ่งมั่นของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนอย่างยั่งยืนสะท้อนให้เห็นผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การลาดตระเวนป่าอย่างสม่ำเสมอ การเก็บขยะ การทำความสะอาด และการรณรงค์สร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าชายเลน ความพยายามเหล่านี้นำไปสู่การลดลงของการตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ และยังเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาและยกระดับ “ระบบติดตามโดยชุมชน” เพื่อส่งเสริมความสมบูรณ์ของระบบนิเวศป่าชายเลนในระยะยาว

ป่าชุมชนชายเลนของบ้านไหนดั้ง ได้รับการขึ้นทะเบียนกับกรมป่าไม้ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2538 จำนวน 500 ไร่ (80 เฮกตาร์) และในอีก 4 ปีต่อมาได้ขยายพื้นที่ขึ้นทะเบียนเป็น 771 ไร่ (123 เฮกตาร์) อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 เป็นต้นมา ยังไม่มีการขยายพื้นที่ที่ได้รับการรับรองเพิ่มเติม

ในปี พ.ศ. 2557 สมาชิกหลายรายของชุมชนได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มเลี้ยงผึ้ง เพื่อสร้างรายได้เสริมจากผลิตภัณฑ์จากผึ้ง กลุ่มอนุรักษ์ที่ก่อตั้งอย่างไม่เป็นทางการนี้ได้รับการสนับสนุนด้านการฝึกอบรมทางเทคนิคและความช่วยเหลือจากโครงการ Mangrove Action Project (MAP) ปัจจุบันกลุ่มเลี้ยงผึ้งบ้านไหนดั้งได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการจากกรมส่งเสริมการเกษตร และมีสมาชิกกว่า 45 ครัวเรือน ความเชื่อมโยงระหว่าง “ผู้คน-ผึ้ง-ป่า” ถือเป็นหัวใจสำคัญของกลุ่มเลี้ยงผึ้งนี้ โดยผึ้งอาศัยป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหาร น้ำ และสารอาหาร ในขณะเดียวกัน ผึ้งก็มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศผ่านกระบวนการผสมเกสรตามธรรมชาติ

หลายกลุ่มและหมู่บ้านใกล้เคียงได้แสดงความสนใจที่จะเรียนรู้รูปแบบการเลี้ยงผึ้งของกลุ่มเลี้ยงผึ้งบ้านไชนันท์ อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะให้การสนับสนุน กลุ่มเลี้ยงผึ้งบ้านไชนันท์ต้องการเห็นความมุ่งมั่นที่เชื่อมโยงระหว่างการผลิตผึ้งกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน โดยทางกลุ่มเห็นว่า การเลี้ยงผึ้งจำเป็นต้องอาศัยแหล่งเกสรที่สมบูรณ์เป็นแหล่งอาหารของผึ้ง ซึ่งหมายถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ รวมถึงป่าชายเลนที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนี้ ชุมชนบ้านไชนันท์ยังได้ส่งเสริมให้หมู่บ้านอื่นๆ เลิกใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่เป็นอันตราย โดยเป็นบทเรียนที่ได้รับจากประสบการณ์ของชุมชนเอง หลังจากเลิกใช้สารเคมี พบว่าผึ้งชุกชุมขึ้นและผลผลิตน้ำผึ้งก็มากขึ้นตามไปด้วย

กลุ่มสตรีบ้านไชนันท์ ซึ่งแยกตัวออกจากกลุ่มเลี้ยงผึ้ง ได้จัดตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อสนับสนุน ส่งเสริมการฝึกอบรมและการสร้างเครือข่าย โดยจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนขนาดย่อมและรายย่อยภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาล

ภายใต้โครงการดังกล่าว กลุ่มได้รับการสนับสนุนเตาอบแก๊สเชิงพาณิชย์สำหรับใช้ประกอบอาหารและขนมแปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น กล้วยตากเคลือบน้ำผึ้ง น้ำผึ้งเคลือบ และคอร์นเฟลกส์เคลือบคาราเมล ผลิตภัณฑ์เหล่านี้ส่วนใหญ่จำหน่ายผ่านร้านค้าในท้องถิ่น งานอีเวนต์พิเศษ และจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมหมู่บ้าน นอกจากนี้ กลุ่มสตรียังได้จัดตั้งกองทุนออมทรัพย์ขึ้นจากกำไรในการดำเนินกิจการ ซึ่งจะถูกแบ่งเป็นเงินปันผลให้สมาชิกในช่วงสิ้นปี

แม้ชุมชนจะประสบความสำเร็จทั้งในด้านการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนและความพยายามด้านการอนุรักษ์ แต่พื้นที่ 771 ไร่ ที่ชุมชนพึ่งพาในการเลี้ยงผึ้งและยังชีพของชุมชนนั้น กลับถูกจัดสรรให้เป็นป่าชุมชนอยู่ภายใต้บันทึกข้อตกลงเพื่อดำเนินโครงการคาร์บอนเครดิต ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิในการใช้ประโยชน์และการบริหารจัดการในอนาคต

กลุ่มสตรีบ้านไชนันท์เข้าร่วมกิจกรรมงานวิจัยภาคประชาชน – ภาพถ่ายโดยทีมงาน EWMI-ODI

ชุมชนคลองประสงค์ จังหวัดกระบี่

ชื่อหมู่บ้าน: บ้านคลองประสงค์ หมู่ 2

ตำบล: คลองประสงค์

อำเภอ: เมือง

จังหวัด: กระบี่

จำนวนประชากร: 708 คน (ชาย 316 คน / หญิง 364 คน)

จำนวนครัวเรือน: 170 หลังคาเรือน

ศาสนา: อิสลาม 65% / พุทธ 35%

วิถีชีวิต: อาชีพหลักคือการประมงขนาดเล็ก
อาชีพรองคือ แรงงานรับจ้าง
เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เลี้ยงกุ้ง

พื้นที่ป่าชุมชน: 706 ไร่ (112 เฮกตาร์) อยู่ระหว่างการ
ยื่นขอขึ้นทะเบียน

การเข้าร่วมโครงการคาร์บอนเครดิต: มี (จำนวน
442 เฮกตาร์)

ชุมชนคลองประสงค์ เป็นหนึ่งในสามชุมชนที่ตั้งอยู่บนเกาะกลางบริเวณปากแม่น้ำกระบี่ ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลเพียงประมาณ 1 เมตร ทำให้พื้นที่เกาะกลางเป็นที่ลุ่มล้อมรอบด้วยป่าชายเลน โดยมีลำคลองขนาดเล็กหลายสายเชื่อมต่อระหว่างแม่น้ำกระบี่กับพื้นที่ชุมชน

ทั้งเกาะกลางรวมถึงหมู่บ้านคลองประสงค์ มีประชากรรวมเกือบ 6,000 คน โดยชุมชนคลองประสงค์ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองกระบี่ไปทางทิศตะวันออกประมาณ 5 กิโลเมตร การเดินทางเข้าออกพื้นที่สามารถทำได้โดยใช้เรือหางยาว (เรือข้ามฟาก) จากตัวเมือง และต่อด้วยรถพ่วงข้างหรือมอเตอร์ไซด์รับจ้างจากท่าเรือ

เศรษฐกิจของชุมชนคลองประสงค์พึ่งพาทะเลเป็นหลัก โดยอาชีพหลัก คือ การประมงขนาดเล็กในพื้นที่ชายฝั่งทะเลอันดามันแนวปากแม่น้ำและลำคลองต่างๆ ซึ่งเป็นแหล่งจับสัตว์น้ำ เช่น ปลา กุ้ง ปู และหอย เป็นต้น

อาชีพรอง ได้แก่ แรงงานรับจ้างทั่วไป และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยเฉพาะการเลี้ยงปลากะพงในกระชัง รวมถึงมีฟาร์มเลี้ยงกุ้งกระจายอยู่หลายแห่งบนเกาะ ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่ไม่มีโฉนดที่ดิน แต่สามารถใช้ที่ดินของรัฐเพื่อปลูกสร้างที่อยู่อาศัย โดยมีการชำระภาษีให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) หรือองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

อาชีพอื่นๆ ของชาวบ้าน ได้แก่ การให้บริการด้านการท่องเที่ยวและการโรงแรม การเปิดร้านค้าในชุมชน การทำนาข้าวขนาดเล็ก การกรีดยาง การทำสวนผลไม้หรือสวนมะม่วงหิมพานต์ขนาดย่อม การเลี้ยงควายและแพะ ปัจจุบัน การท่องเที่ยวในพื้นที่กำลังขยายตัว โดยสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้นในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว เช่น ทำงานในรีสอร์ท เปิดโฮมสเตย์ชุมชน ให้บริการเรือนำเที่ยว และจัดกิจกรรมเดินทางสู่พื้นที่ป่าชายเลน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวแบบเช้าไป-เย็นกลับ (day-trip) ที่มาเยี่ยมชมชุมชนและเที่ยวชมแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในกระชัง

ชุมชนแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เกี่ยวกับการจัดการป่าชายเลนอย่างยั่งยืน นอกเหนือจากการมีอาชีพที่หลากหลายแล้ว ชาวประมงยังตระหนักว่าป่าชายเลนเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำที่สำคัญ จึงมีการทำประมงอย่างยั่งยืน ขณะเดียวกันกลุ่มสตรีในชุมชนได้นำใบและเปลือกไม้จากป่าชายเลน มาประยุกต์ใช้ผลิตผ้ามัดย้อมจากธรรมชาติเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว อีกทั้งชุมชนยังมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจกรรมปลูกป่าชายเลน

ในช่วงฤดูมรสุม พายุเกิดขึ้นทุกปี โดยพายุที่รุนแรงที่สุดที่ชาวบ้านจำได้ คือ พายุไซโคลนในมหาสมุทรอินเดียเมื่อปี พ.ศ. 2503 บ้านเรือนจำนวนมากที่ตั้งอยู่ใกล้แนวชายฝั่งที่หันหน้าออกสู่ทะเลอันดามันมีความเสี่ยงสูงต่อพายุและคลื่นลมแรง ช่วงฤดูมรสุมพายุมักสร้างความเสียหายแก่บ้านเรือนจากลมพัดแรงและคลื่นสูง ส่งผลให้ชาวบ้านต้องซ่อมแซมบ้านอยู่เสมอ

ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ซึ่งเกิดจากพายุที่รุนแรงและต่อเนื่อง ได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ปัจจัยที่ส่งผลรวมถึงการทำลายพืชพรรณชายฝั่ง การก่อสร้างหรือถมทะเล การพัฒนาท่าเรือหรืออู่เรือ และการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่เหนือน้ำที่ทำให้ตะกอนไม่สามารถไหลลงสู่ชายฝั่งทะเลได้

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้สร้างกำแพงปูนตามแนวหน้าหมู่บ้านเพื่อป้องกันการกัดเซาะและน้ำท่วม แต่ในหลายกรณีระดับน้ำจากพายุก็ยังคงสูงกว่ากำแพงที่สร้างไว้

แม้รัฐบาลจะยกระดับความสูงของกำแพงขึ้น แต่เมื่อเกิดคลื่นซัดชายฝั่งในช่วงน้ำขึ้น อย่างเช่นเหตุการณ์เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2555 เมื่อน้ำทะเลล้นข้ามกำแพงเข้ามา กำแพงจะปิดกั้นไม่ให้น้ำไหลกลับลงทะเล ส่งผลให้น้ำเค็มท่วมขังเป็นเวลานาน ทำให้พืชพรรณเสียหายและดินเค็ม

นอกจากนี้ พลังคลื่นที่กระแทกกำแพงอย่างรุนแรงยังทำให้ตะกอนใต้ฐานถูกชะล้าง ส่งผลให้ต้นกล้าป่าชายเลนไม่สามารถเติบโตในบริเวณใกล้กำแพงได้ เพื่อบรรเทาปัญหานี้ มูลนิธิริรักษ์ไทยจึงได้สร้างกำแพงไม้ไผ่ด้านหน้ากำแพงปูน เพื่อช่วยลดแรงคลื่นและส่งเสริมการสะสมของตะกอนบริเวณด้านหลังกำแพง ซึ่งเอื้อต่อการปลูกป่าชายเลนในพื้นที่ด้านหลังกำแพงได้

ป่าชายเลนในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบด้วย ต้นแสม (*Avicennia sp.*) ซึ่งดูแข็งแรงดี โดยเฉพาะแสมขาว (*Avicennia alba*) ที่ขึ้นเองตามธรรมชาติเป็นจำนวนมากตั้งแต่ประมาณสิบปีก่อน บริเวณนี้ยังมีการปลูกต้นโกงกางใบเล็ก (*Rhizophora apiculata*) จากกล้าไม้ที่กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจัดสรรให้ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2555 อย่างไรก็ตาม อัตราการรอดอยู่ที่ประมาณร้อยละ 10 โดยผู้นำชุมชนระบุว่า กล้าไม้จำนวนมากตายโดยไม่ทราบสาเหตุ และบางส่วนก็ถูกคลื่นซัดหลุดและพัดพาออกไป เหตุการณ์นี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการประสานงานกับชุมชนเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้การฟื้นฟูป่าชายเลนมีความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่และระบบนิเวศ

กลุ่มสตรีบ้านคลองประสังค์ - ภาพโดยทีมงาน EWMI-ODI

ชุมชนบางค้างคาว จังหวัดตรัง

ชื่อหมู่บ้าน: บ้านบางค้างคาว หมู่ 4
ตำบล: เขาไม้แก้ว
อำเภอ: สіเกา
จังหวัด: ตรัง
จำนวนประชากร: 1,081 คน (ชาย 549 คน / หญิง 532 คน)
จำนวนครัวเรือน: 277 ครัวเรือน
ศาสนา: อิสลาม 98% / พุทธ 2%

วิถีชีวิต: อาชีพหลักคือ แรงงานรับจ้างทั่วไป เกษตรกรสวนยางพารา และปาล์ม น้ำมัน การประมง อาชีพรองคือ การศึกษา
พื้นที่ป่าชุมชน: ยังไม่มี มีการเสนอพื้นที่ป่าชายเลน จำนวน 1,001 ไร่ (161 เฮกตาร์) เพื่อขอจัดตั้งป่าชุมชน
การเข้าร่วมโครงการคาร์บอนเครดิต: ไม่มี

ในอดีต บ้านบางค้างคาวเคยมีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ตั้งอยู่บนพื้นที่เนินสูง และเป็นถิ่นอาศัยของนกและสัตว์ป่าหลากหลายชนิด ต่อมาชาวบ้านบางส่วนเข้ามาสร้างบ้านเรือน โดยเริ่มจากเพียง 2-4 ครัวเรือน และภายหลังก็มีการย้ายถิ่นฐานเข้ามาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้มีการถางป่าเพื่อทำการเกษตรและปลูกพืชสวน เป็นเหตุให้สัตว์ป่าที่เคยอาศัยอยู่ในพื้นที่ลดจำนวนลงและหายไปมากที่สุด แม้สัตว์ป่าจะหายไป แต่ในบริเวณนั้นยังมีคลองสายหนึ่งที่ค้างคาวจำนวนมากจะมารวมตัวกันในช่วงเย็น จึงเป็นที่มาให้ชาวบ้านตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บางค้างคาว” ซึ่งมีความหมายว่า “หมู่บ้านค้างคาว” อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันไม่พบว่ามีค้างคาวอาศัยอยู่ในพื้นที่อีกแล้ว

บ้านบางค้างคาวตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มต่ำ มีป่าชายเลนและคลองกะลาเส่น้อยกับคลองกะลาเสใหญ่ขนานแต่ละด้าน โดยพื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้านครอบคลุมประมาณ 6,150 ไร่ (984 เฮกตาร์)

ชุมชนบ้านบางค้างคาวพึ่งพาทรัพยากรจากป่าชายเลนประมาณ 650 ไร่ (104 เฮกตาร์) ที่กระจายตัวตามแนวคลองกะลาเส่น้อยและกะลาเสใหญ่ รวมถึงคลองสาขาเล็กๆ ที่ไหลผ่านในพื้นที่ โดยชุมชนใช้ในการดำรงชีพ และตัดไม้เพื่อนำไปใช้สร้างคอกสัตว์หรือซ่อมแซมบ้านเรือน แม้ว่าพื้นที่ป่าชายเลนดังกล่าวจะยังไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นป่าชุมชนอย่างเป็นทางการ แต่ด้วยการสนับสนุนจากมูลนิธิองค์ความรู้เพื่อการพัฒนา ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการยื่นขอขึ้นทะเบียนป่าชุมชน

อย่างไรก็ตาม ชุมชนบางค้างคาวยังไม่มีแผนเข้าร่วมโครงการคาร์บอนเครดิต หมู่บ้านกำลังเผชิญกับความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติหลายประการ ทั้งการตัดไม้ทำลายป่า การเสื่อมโทรมของป่าชายเลน การจัดการขยะที่ไม่เหมาะสมซึ่งส่งผลให้เกิดการปนเปื้อนและการแพร่กระจายของสารเคมีจากกิจกรรมทางการเกษตรสู่ระบบนิเวศธรรมชาติ

ในอดีต ป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์เคยเป็นแหล่งรายได้หลักของชาวบ้านในชุมชนบางค้างคาว อย่างไรก็ตาม การเปิดสัมปทานผลิตถ่านไม้ระหว่างปี พ.ศ. 2511-2541 ได้นำไปสู่ความเสื่อมโทรมของป่าและทรัพยากรน้ำที่เกี่ยวข้องอย่างรุนแรง ส่งผลให้การดำรงชีวิตของชุมชนไม่มีความยั่งยืน เพื่อตอบสนองต่อวิกฤตนี้ ชาวบ้านบางค้างคาวและหมู่บ้านใกล้เคียงจึงเริ่มฟื้นฟูป่าชายเลนผ่านการจัดการโดยชุมชนเอง แม้จะมีความพยายามเกิดขึ้น แต่กระบวนการยังเผชิญอุปสรรคจากการขาดคณะกรรมการบริหารจัดการที่เข้มแข็ง การสื่อสารความต้องการของชุมชนที่ไม่ชัดเจน และการประสานงานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐที่ยังไม่เพียงพอ

เพื่อตระหนักถึงความสำคัญของการฟื้นฟูป่าชายเลนอย่างต่อเนื่องของชุมชน ในปี พ.ศ. 2558 โครงการ Mangrove Action Project (MAP) ได้ดำเนินการศึกษาความเป็นไปได้ของแนวทางการจัดการป่าชายเลนโดยชุมชน และเสนอพื้นที่จำนวน 316 ไร่ ให้แบ่งออกเป็น 3 โซน ได้แก่ พื้นที่ใช้ประโยชน์ พื้นที่อนุรักษ์ และพื้นที่ฟื้นฟู โดยแต่ละโซนมีข้อกำหนดเฉพาะในการใช้พื้นที่ และบทลงโทษสำหรับการละเมิด อย่างไรก็ตาม ในขณะนั้นกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งยังไม่มีแนวทางรองรับการขึ้นทะเบียนป่าชายเลนในฐานะ “ป่าชุมชน” จึงส่งผลให้ไม่สามารถดำเนินการตามแผนที่วางไว้ได้

ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2567 มูลนิธิองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาได้จัดเวิร์กช็อปกับชุมชนบางค้างคาวเพื่อรื้อฟื้นกระบวนการยื่นขอขึ้นทะเบียนป่าชุมชน และเสนอพื้นที่ดังกล่าวใหม่ต่อกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยประเด็นหลักที่ได้หารือร่วมกัน มีดังนี้:

1. ความต้องการเร่งด่วนที่สุด คือการสร้างงานและรายได้เสริม โดยเฉพาะสำหรับผู้หญิงสูงวัยในชุมชน การจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อยับยั้งมลภาวะต่อป่าชายเลน สนับสนุนการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลน และเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพรวมถึงสิ่งมีชีวิตในน้ำ ตลอดจนการแก้ปัญหาสิทธิในที่ดิน ซึ่งเป็นสาเหตุหลักของความไม่มั่นคงด้านการถือครองและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน

2. การจัดการข้อมูล หลังจากระบุประเด็นสำคัญเร่งด่วน ชุมชนได้กำหนดแนวทางชัดเจนในการจัดระเบียบข้อมูลเพื่อใช้สนับสนุนการแก้ปัญหา ได้แก่ การจัดทำแนวเขตพื้นที่ป่าชายเลนให้ชัดเจน แผนที่การใช้ที่ดิน และแผนการบริหารจัดการที่ชัดเจน พร้อมทั้งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง เพื่อเอื้อให้เกิดการเข้าถึงสิทธิการถือครองที่ถูกต้องตามกฎหมาย

3. เป้าหมายของการขึ้นทะเบียน คือ เพื่อให้ชุมชนได้รับรองสิทธิในการเข้าถึงและดูแลป่าชายเลนในเขตพื้นที่ชุมชนของตนตามกฎหมาย และยอมรับว่ามีความจำเป็นต้องมีการคุ้มครองอย่างเป็นทางการที่เข้มแข็งยิ่งขึ้นนอกเหนือจากการกำกับดูแลในระดับท้องถิ่นเท่านั้น ทั้งนี้ ชุมชนต้องการให้มีอำนาจตามกฎหมายในการบริหารจัดการเพื่อลดการถูกแสวงหาผลประโยชน์จากภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทที่ป่าชายเลนกำลังได้รับความสนใจในฐานะเป็นแหล่งกักเก็บคาร์บอน ซึ่งอาจทำให้ป่าชายเลนเสี่ยงต่อการถูกใช้เพื่อผลประโยชน์เป้าหมายของโครงการคาร์บอนเครดิตของภาคธุรกิจ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชน

มูลนิธิองค์ความรู้เพื่อการพัฒนา ได้ดำเนินการจัดเวิร์กช็อปหลายครั้ง โดยใช้แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชน (Participatory Action Research: PAR) โดยการศึกษาเบื้องต้นดำเนินขึ้นระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงกันยายน พ.ศ. 2567 มีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 50 คน (ผู้หญิง 31 คน และผู้ชาย 19 คน) จากสามชุมชน คือ บ้านโหนดวัง คลองประสงค์ และบางค่างควา เข้าร่วมการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD) ซึ่งใช้วิธีการแบบมีส่วนร่วมเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับมุมมองของชุมชนต่อโครงการคาร์บอนเครดิต เพื่อรับรู้ระดับความเข้าใจปัจจุบัน และเพื่อทำความเข้าใจบริบททางประวัติศาสตร์ของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้าร่วมโครงการ

ในการลงพื้นที่ครั้งที่สอง มีผู้เข้าร่วมการอภิปรายกลุ่มรวม 33 คน (ผู้หญิง 18 คน และผู้ชาย 15 คน) จากทั้งสามชุมชน เพื่อหารือในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พลวัตของอำนาจ มุมมองของชุมชน และระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อโครงการคาร์บอนเครดิต

นอกจากนี้ มูลนิธิองค์ความรู้เพื่อพัฒนายังได้จัดทำการสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามชนิดมีโครงสร้าง (Structured Survey) ซึ่งประกอบด้วยชุดคำถามที่กำหนดไว้ล่วงหน้าและเรียงลำดับอย่างเป็นระบบ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการเข้าร่วมและการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิต โดยมีผู้นำกลุ่มสตรีของชุมชนเป็นผู้ดำเนินการสอบถาม พร้อมการสนับสนุนจากทีมวิจัยในการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจ สังคม และบริบทของแต่ละชุมชน

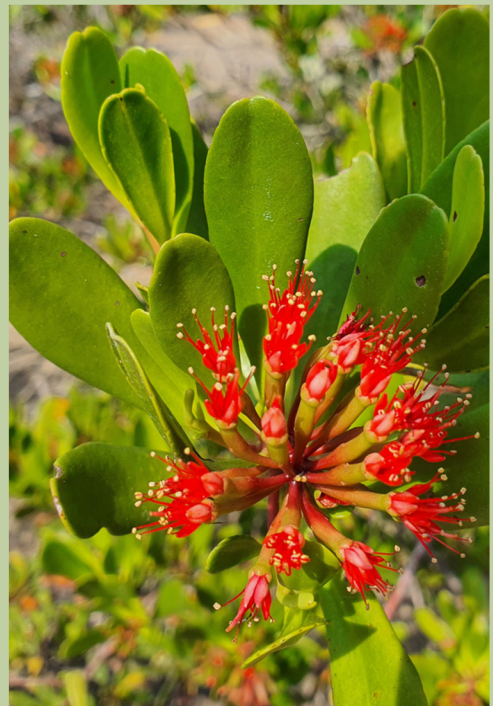
การระดมความคิดโดยชุมชน ณ บ้านบางค่างควา เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2567 เพื่อระบุความต้องการด้านข้อมูลในการจัดการป่าชายเลน ชุมชนบ้านบางค่างควา จังหวัดตรัง
- ภาพถ่ายโดยทีมงาน EWMI-ODI

การวิเคราะห์อำนาจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ถึงแม้ว่าแต่ละชุมชนจะมีพลวัตของอำนาจที่แตกต่างกัน แต่สามารถจำแนกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) หน่วยงานภาครัฐ (ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับประเทศ) (2) ภาคเอกชน (3) องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) (4) สมาชิกชุมชน

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มมีระดับอำนาจที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของการจัดตั้งกลุ่มภายในชุมชนนั้น ทีมวิจัยได้ใช้กิจกรรมแผนภาพเวนนี (Venn Diagram) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเป็นตัวแทนในการระบุบทบาทและอิทธิพลของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิต

ในกรณีของ**ชุมชนบ้านโหนดวัง** ตัวแทนชุมชนอธิบายว่า ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจภายในพื้นที่ของตนเอง และหน่วยงานรัฐในพื้นที่ให้ความเคารพต่อการมีส่วนร่วมและบทบาทของชุมชน อย่างไรก็ตาม ในบริบทของโครงการคาร์บอนเครดิต กลับพบว่า การตัดสินใจเบื้องต้นเกิดจากการเจรจาระหว่างภาคเอกชนและกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยมีได้มีการปรึกษารื้อกับชุมชน

ทั้งนี้ กลุ่มเลี้ยงผึ้งเป็นกลุ่มแรกที่กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเข้าพบและชี้แจงรายละเอียดด้านดีของโครงการ พร้อมทั้งเสนอข้อตกลงในรูปแบบบันทึกความเข้าใจ โดยคาดหวังว่ากลุ่มจะยินยอมเข้าร่วมโครงการและลงนามในข้อตกลงกับบริษัท อย่างไรก็ตาม เมื่อมองย้อนกลับไป กลุ่มเลี้ยงผึ้งให้ข้อมูลว่า พวกเขารู้สึกถูกกดดันให้ต้องลงนามเซ็นสัญญาในข้อตกลงดังกล่าว

กลุ่มอื่น ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน กลุ่มประมง และกลุ่มแปรรูปอาหาร ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิตในภายหลัง และถูกสื่อสารแยกกันเป็นกลุ่มย่อย ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเข้าใจและการมีส่วนร่วมโดยรวมของชุมชน

ในกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น พบว่ามีความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างมุมมองของผู้ชายและผู้หญิงเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจในชุมชน โดยฝ่ายชายระบุว่า นายกองคการบริหารส่วนตำบลและผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่มีอำนาจน้อยที่สุดในโครงการคาร์บอนเครดิต ในขณะที่ฝ่ายหญิงกลับมองว่า ชาวบ้านทั่วไปและผู้นำศาสนาเป็นผู้ที่มีอำนาจน้อยที่สุด ความแตกต่างดังกล่าวนี้อาจมีรากฐานมาจากค่านิยมดั้งเดิม บริบทของการเป็นชุมชนมุสลิมซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในเชิงวัฒนธรรม หรือจากบรรทัดฐานเรื่องความเหลื่อมล้ำทางเพศที่ทำให้ผู้หญิงมีโอกาสน้อยในการเข้ามามีบทบาทในด้านการบริหารจัดการของชุมชน

ตัวแทนของ**ชุมชนคลองประสังค์**ระบุว่า ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชนเป็นผู้มีบทบาทหลัก ในการตัดสินใจ ภายในหมู่บ้าน สำหรับกรณีโครงการคาร์บอนเครดิต ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีบทบาทร่วมในการตัดสินใจและ ลงนามในบันทึกความเข้าใจ ได้แก่ กรมทรัพยากร ทางทะเลและชายฝั่ง บริษัทเอกชน ผู้ใหญ่บ้านคลอง ประสังค์ และชาวบ้านที่ได้รับการคัดเลือกโดยผู้ใหญ่ บ้าน การตัดสินใจดังกล่าวได้รับการแจ้งให้ทราบภายหลังแก่นายกองการบริหารส่วนตำบล ตลอดจน เครือญาติของผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการ หมู่บ้านที่ตั้งขึ้น เช่น คณะกรรมการศาสนาและกลุ่ม ประมง อย่างไรก็ตาม แม้ชาวบ้านจะเป็นประชากร ส่วนใหญ่ของชุมชนถึงร้อยละ 80 พวกเขากลับไม่ได้ มีส่วนร่วมในกระบวนการปรึกษาหารืออย่างแท้จริง หากมีเพียงการแจ้งข้อมูลที่ได้มีการตัดสินใจไปแล้ว เท่านั้น

ในทางตรงกันข้าม ชุมชน**บ้านบางค้างคาว**ยังไม่ได้ เข้าร่วมในโครงการคาร์บอนเครดิต ตัวแทนชุมชน ยอมรับว่า เจ้าหน้าที่ระดับตำบลมีอำนาจมากที่สุด ในกระบวนการตัดสินใจ ชาวบ้านคาดว่า หากมีการ ดำเนินโครงการในอนาคต ก็มีแนวโน้มว่า บริษัท เอกชนและกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจะ ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ระดับตำบลก่อนเป็นลำดับแรก และ เมื่อข้อตกลงบรรลุผลแล้วจึงจะแจ้งแก่กลุ่มอื่น ๆ ใน ชุมชน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้านทั่วไป เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล และผู้อำนวยการ โรงเรียน กระบวนการดังกล่าวสะท้อนว่า รูปแบบการ มีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการปรึกษาหารือยัง คงอยู่ในระดับต่ำมาก

แม้ว่าการวิเคราะห์พลวัตของอำนาจในแต่ละชุมชนจะ แตกต่างกันในรายละเอียด แต่ภาพรวมสะท้อนให้เห็น ว่า ภาครัฐโดยเฉพาะกรมทรัพยากรทางทะเลและ ชายฝั่ง และภาคเอกชน ยังคงมีบทบาทสูงสุดในการ ตัดสินใจและกำหนดทิศทางของโครงการคาร์บอน เครดิต พวกเขาเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขของโครงการ ตัดสินใจว่าจะสื่อสารกับใคร แบ่งปันข้อมูลใด และจะ จัดสรรผลประโยชน์จากโครงการอย่างไร

ที่ผ่านมา ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทเป็นผู้พิทักษ์ป่าชาย เลนมาโดยตลอด และยังคงรักษาความสัมพันธ์ทาง วัฒนธรรมที่แน่นแฟ้น ผ่านการปฏิบัติและองค์ความ รู้ดั้งเดิมในพื้นที่ระบบนิเวศเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม ใน ทุกกรณีที่ศึกษา ยังไม่ปรากฏให้เห็นถึงกระบวนการที่ รับรองการแสดงเจตจำนงอย่างเสรี การรับรู้ล่วงหน้า และการเข้าถึงข้อมูลอย่างครบถ้วน (Free, Prior, and Informed Consent: FPIC) ก่อน มีการทำข้อตกลงหรือสรุปอย่างเป็นทางการ ซึ่งส่ง ผลให้แม้ชุมชนจะเป็นกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ แต่ กลับขาดตัวแทนที่มีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจ ในระดับนโยบาย จากการศึกษายังพบอีกว่า องค์กร พัฒนาเอกชน โดยเฉพาะมูลนิธิองค์ความรู้เพื่อการ พัฒนาในบริบทนี้มีบทบาทสำคัญในฐานะตัวกลางใน การจัดกระบวนการพูดคุย สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับ โครงการคาร์บอนเครดิต และลดช่องว่างด้านความรู้ ของชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม ที่เท่าเทียมยิ่งขึ้น

การรับรู้และ ความรู้เกี่ยวกับ โครงการ คาร์บอนเครดิต

ผลวัดของอำนาจมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและควบคุมลักษณะของข้อมูลที่ชุมชนท้องถิ่นได้รับ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อวิธีที่ชุมชนเข้าใจและประเมินโครงการคาร์บอนเครดิต เพื่อให้สามารถประเมินระดับการรับรู้และความเข้าใจของชุมชนต่อโครงการนี้ได้อย่างเป็นระบบ การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเน้นที่การวิเคราะห์การเข้าถึงข้อมูลของสมาชิกในชุมชน แหล่งข้อมูลที่ได้รับ และความถี่ในการรับข่าวสารล่าสุดที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

ผลการศึกษาพบว่า ความรู้และความเข้าใจของชุมชนต่อกระบวนการดำเนินงานของโครงการคาร์บอนเครดิต มีความหลากหลายและแตกต่างกันไปตามโครงสร้างอำนาจ ความสัมพันธ์ภายในชุมชน พลังเสียงร่วมกันของทั้งชุมชน และประสิทธิภาพของผู้นำในพื้นที่ ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิตมักถูกถ่ายทอดไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลักษณะที่ไม่ต่อเนื่อง และกระจายตัวในช่วงเวลาที่ต่างกันไปตามตลอดกระบวนการพัฒนาโครงการ

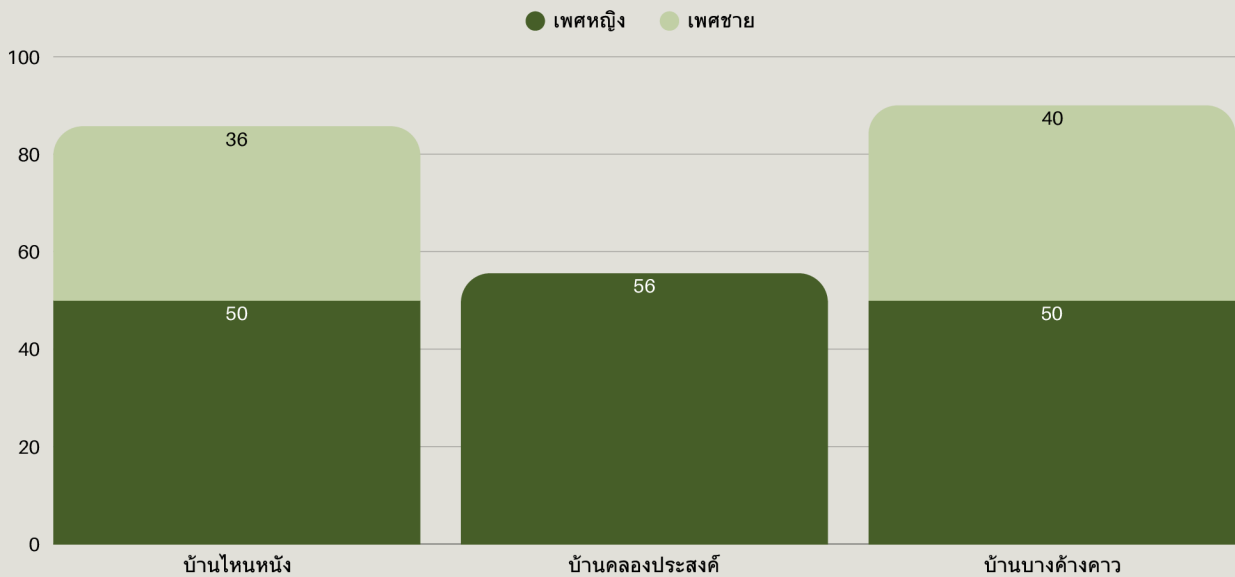
77% ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด (n=33) จากสามชุมชนระบุว่า เคยรับรู้เกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิต

52% ระบุว่า เพิ่งได้รับข้อมูลเกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิต ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา

33% ระบุว่า เพิ่งได้ยินเกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิตนี้ ในช่วงไม่กี่เดือนที่ผ่านมา

นอกจากนี้ร้อยละ 48 ของผู้ตอบแบบสอบถามระบุว่า พวกเขาได้รับข้อมูลเกี่ยวกับโครงการเพียงปีละครั้ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง ความถี่ในการได้รับข้อมูลน้อยกว่าที่ชุมชนต้องการ ข้อมูลที่เผยแพร่ลักษณะนี้อาจไม่เพียงพอ ในการเสริมสร้างความเข้าใจที่ชัดเจน และการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ระดับความคุ้นเคยของผู้ตอบแบบสอบถามกับโครงการอาจมีอคติบางประการ จากการที่ทีมวิจัยมีบทบาทอย่างแข็งขันในกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชน อีกทั้ง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง อาจสะท้อนอิทธิพลของเครือข่ายกลุ่มสตรีในชุมชน ที่เป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลแบบสอบถามในการศึกษานี้

การรับรู้เกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิตของทั้งสามชุมชนยังคงอยู่ในระดับจำกัด โดยร้อยละ 48 ระบุว่าได้รับข้อมูลน้อยกว่าที่ต้องการ ร้อยละ 33 ของผู้ชายที่ตอบแบบสอบถามในชุมชนคลองประสงค์ ไม่แน่ใจว่าเคยได้ยินเกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิต ซึ่งข้อมูลส่วนนี้ไม่ได้แสดงอยู่ในกราฟนี้

การรับรู้เกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิตของทั้งสามชุมชนยังคงอยู่ในระดับจำกัด โดยร้อยละ 48 ระบุว่าได้รับข้อมูลน้อยกว่าที่ต้องการ ร้อยละ 33 ของผู้ชายในชุมชนคลองประสงค์ที่ตอบแบบสอบถามไม่แน่ใจว่า เคยได้ยินเกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิต ซึ่งข้อมูลส่วนนี้ไม่ได้แสดงอยู่ในกราฟนี้

ผู้ตอบแบบสอบถามจากทั้งสามชุมชนได้รับข้อมูลเกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิต จากการประชุมภายในชุมชนมากกว่าจากหน่วยงานภาครัฐ โดยร้อยละ 25 ระบุว่าได้รับข้อมูลจากการประชุมชุมชน ขณะที่ร้อยละ 17 ได้รับข้อมูลจากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ส่วนแหล่งข้อมูลอื่นๆ ได้แก่ การบอกเล่าปากต่อปาก (ร้อยละ 11) องค์กรพัฒนาเอกชน (ร้อยละ 8) และผู้นำท้องถิ่น (ร้อยละ 8) ตามลำดับ

ในชุมชนบ้านโนนหนัง ร้อยละ 57 ของผู้หญิงที่ตอบแบบสอบถามระบุว่า ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิตจากการเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ของกลุ่มเลี้ยงผึ้ง ขณะที่ร้อยละ 29 ได้รับข้อมูลจากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ในทางตรงกันข้าม ร้อยละ 57 ของผู้ชายได้รับข้อมูลจาก กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ซึ่งผู้ชายเหล่านี้ในฐานะผู้นำ

ชุมชนได้ถ่ายทอดข้อมูลที่ได้รับต่อไปยังกลุ่มอนุรักษ์และกลุ่มเลี้ยงผึ้ง และร้อยละ 14 ของผู้ตอบแบบสอบถามระบุว่าได้รับข้อมูลจากองค์กรพัฒนาเอกชน

โดยภาพรวม ผู้นำและตัวแทนจากบ้านโนนหนังแสดงให้เห็นถึงระดับความตระหนักรู้เกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิตสูงกว่าชุมชนอื่น โดยมีอัตราการรับรู้ถึงร้อยละ 92 เมื่อเปรียบเทียบกับบ้านคลองประสงค์ (ร้อยละ 63) และบ้านบางค้างคาว (ร้อยละ 86) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ผลวัดอำนาจในชุมชนที่พบว่า ผู้นำชุมชนบ้านโนนหนังมีบทบาทอย่างสูงในการตัดสินใจและดูแลทรัพยากรของตนเอง

ในชุมชนคลองประสงค์ ผู้ตอบแบบสอบถามระบุว่าไม่ได้รับข้อมูลโดยตรงจากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยมีเพียงร้อยละ 25 ของผู้ชายที่ได้รับข้อมูลจากการประชุมท้องถิ่น ขณะที่อีกจำนวนหนึ่งได้รับข้อมูลจากแหล่งอื่น ร้อยละ 75 ของผู้ชายในชุมชนระบุว่า ไม่คุ้นเคยหรือไม่แน่ใจเกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิต โดยทั่วไปผู้ชายในชุมชนมักประกอบอาชีพดั้งเดิมหรือทำงานนอกบ้าน ซึ่งอาจทำให้ไม่มีโอกาสเข้าร่วมการประชุมหรือกิจกรรมที่เน้นประเด็นของชุมชนเท่าที่ควร

ในทางกลับกัน ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นผู้หญิงทั้งหมดระบุว่า ตัวเองมีความคุ้นเคยกับโครงการคาร์บอนเครดิต โดยได้รับข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน สื่อสังคมออนไลน์ ผู้นำท้องถิ่น และแหล่งอื่น ๆ ดังนั้น ผู้หญิงจึงมีระดับการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิตสูงกว่า อีกทั้งยังมีโอกาสได้เข้าร่วมในกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพูดคุยเกี่ยวกับโครงการมากกว่า ผลที่ได้คือ ผู้หญิงมีส่วนร่วม ความตระหนักรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิตลึกซึ้งกว่าผู้ชายในชุมชนที่ตอบแบบสำรวจ อย่างไรก็ตาม การศึกษาพบว่า แม้ผู้หญิงในชุมชนคลองประสังค์จะแสดงศักยภาพด้านภาวะผู้นำในระดับชุมชนได้อย่างชัดเจน แต่กลับขาดการ

ยอมรับอย่างเป็นทางการ และไม่มีโอกาสเข้าร่วมการประชุมที่จัดโดยกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง หรือบริษัทเอกชนผู้ดำเนินโครงการ

สำหรับชุมชนบางค้างคาว ผู้ตอบแบบสอบถามระบุว่า ได้รับข้อมูลจากหลายช่องทาง เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน สื่อสังคมออนไลน์ ผู้นำท้องถิ่น และการบอกเล่าปากต่อปาก โดยผู้ชายส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลผ่านการบอกเล่ากันเองมากกว่าจากช่องทางของภาครัฐ ขณะที่ผู้หญิงได้รับข้อมูลจากผู้นำในเวทีประชุมท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ไม่มีผู้ตอบแบบสอบถามรายใดระบุว่า ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิตจากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งโดยตรง

ความหลากหลายพันธุ์ไม้ป่าชายเลนในป่าชายเลนธรรมชาติ - ภาพถ่ายโดยทีมงาน EWMI-ODI

ข้อเสนอแนะ

แผนยุทธศาสตร์มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ต่อความท้าทายและปรับโครงสร้างพลวัตทางอำนาจที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อยกระดับการรับรู้และการสื่อสารเกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิต ซึ่งต้องมุ่งเน้นไปที่การเสริมพลังให้กับชุมชน โดยการลดช่องว่างด้านองค์ความรู้และส่งเสริมความสามัคคี รวมถึงการสร้างเสียงรวมของชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกัน เจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจำเป็นต้องเพิ่มพูนความเข้าใจภายในหน่วยงานเกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิตให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถสื่อสารกับชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้ชุมชนรู้สึกได้ว่า พวกเขามีศักยภาพและมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจ

กลุ่มอาชีพในชุมชนแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการเชื่อมโยงและเปลี่ยนแปลงความไม่สมดุลทางอำนาจผ่านโครงการและกิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพ เช่น ในกรณีของชุมชนบ้านโหนดหนึ่ง เป็นตัวอย่างชัดเจนของการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินการร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรมต่อการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นธรรม ด้วยการรวมตัวกันของกลุ่มเลี้ยงผึ้งและกลุ่มอนุรักษ์ชุมชนสามารถเสริมสร้างอำนาจภายในชุมชนได้สำเร็จ และแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการกำกับดูแลทรัพยากรโดยชุมชนอย่างยั่งยืนได้

ดังนั้น กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งควรมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับกลุ่มอนุรักษ์ แทนที่จะมุ่งเน้นเฉพาะบุคคลหรือผู้แทนชุมชนไม่กี่คนเท่านั้น

แม้ว่าชุมชนจะมีบทบาทดั้งเดิมในฐานะผู้พิทักษ์ป่าชายเลนและระบบนิเวศชายฝั่ง แต่พวกเขายังคงเผชิญกับความไม่มั่นคงด้านสิทธิในการเข้าถึงและจัดการป่าชายเลน อำนาจในการตัดสินใจยังคงถูกกลดทอน ดังที่เห็นได้ชัดจากการวิเคราะห์พลวัตทางอำนาจและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียระหว่างจัดอภิปรายกลุ่มย่อย นอกจากนี้ การขาดสิทธิการถือครองที่ดินอย่างมั่นคงและการไม่มีสถานะทางกฎหมายรับรอง ทำให้ความพยายามของชุมชนในการดำรงชีวิตและปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้ดูแลทรัพยากรถูกกลดทอนลง และทำให้ชุมชนถูกกีดกันออกจากเข้าถึงและมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมในโครงการคาร์บอนเครดิต

ต่อไปนี้เป็น ข้อเสนอแนะ 8 ประการเพื่อบรรลุเป้าหมายข้างต้น

1. สร้างความมั่นคงและเสริมสร้างสิทธิการถือครองที่ดินเพื่อการอนุรักษ์ที่นำโดยชุมชน

สิทธิการถือครองที่ดินที่ไม่ชัดเจนจำกัดความสามารถของชุมชนในการบริหารจัดการและได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์ป่าชายเลน

ข้อเสนอแนะ:

- สนับสนุนการรับรองทางกฎหมายของป่าชายเลนที่บริหารจัดการโดยชุมชนผ่านกลไกป่าชุมชน
- ส่งเสริมการกำหนดและการจัดทำเอกสารการใช้ที่ดินตามวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการอ้างสิทธิการถือครอง
- ทำงานร่วมกับผู้กำหนดนโยบายเพื่อบูรณาการโครงสร้างการกำกับดูแลของชุมชนเข้ากับนโยบายการอนุรักษ์ของภาครัฐ

2. รับประกันหลักการความยินยอมโดยเสรี ล่วงหน้า และมีข้อมูลครบถ้วน (Free, Prior, and Informed Consent: FPIC)

การไม่ปฏิบัติตามหลักการ FPIC ในโครงการต่าง ๆ ก่อให้เกิดความขัดแย้งและความไม่พอใจในชุมชน

ข้อเสนอแนะ:

- ตรวจสอบให้แน่ใจว่า ข้อตกลงใด ๆ ต้องเกิดขึ้นหลังจากชุมชนได้รับข้อมูลที่เพียงพอ และมีเวลาในการพิจารณา และแสดงความคิดเห็นแล้วเท่านั้น
- จัดตั้งกลไกการกำกับดูแลที่เป็นอิสระ เพื่อติดตามการปฏิบัติตามหลักการ FPIC
- ให้การสนับสนุนทางกฎหมายและการรณรงค์ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและการใช้สิทธิของชุมชนในโครงการคาร์บอนเครดิต

3. การสร้างกลไกการปรึกษาหารือและการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างมีความหมาย

แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการอนุรักษ์ในระยะยาว การขาดกระบวนการปรึกษาหารือที่เหมาะสมอาจนำไปสู่ความไม่โปร่งใสและการขาดความไว้วางใจจากชุมชน

ข้อเสนอแนะ:

- จัดให้มีกระบวนการปรึกษาหารืออย่างเป็นระบบ ครอบคลุม และโปร่งใส ก่อนการตัดสินใจขั้นสุดท้ายและการลงนามในบันทึกข้อตกลง เพื่อให้ชุมชนเข้าใจถึงผลกระทบและผลประโยชน์ของโครงการอย่างครบถ้วน
- จัดตั้งกลไกสื่อสารและเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างต่อเนื่อง
- พัฒนากลยุทธ์การสื่อสารที่เหมาะสมกับบริบททางวัฒนธรรม เพื่อให้มั่นใจว่าสมาชิกชุมชนทุกกลุ่ม รวมถึงผู้หญิงและกลุ่มชายขอบ สามารถเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้อย่างเท่าเทียม

4. ส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศในการเป็นผู้นำและการตัดสินใจ

แม้ว่าผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แต่ยังคงถูกกีดกันออกจากกระบวนการตัดสินใจและโครงสร้างการบริหารจัดการที่เป็นทางการ

ข้อเสนอแนะ:

- บูรณาการกลไกที่คำนึงถึงความเท่าเทียมทางเพศไว้ในทุกขั้นตอนของโครงการอนุรักษ์ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทในตำแหน่งผู้นำ
- จัดกิจกรรมฝึกอบรมและโครงการเสริมสร้างขีดความสามารถเฉพาะสำหรับผู้หญิง เพื่อเพิ่มศักยภาพในการมีส่วนร่วมและการตัดสินใจในการกำกับดูแลงานอนุรักษ์
- ตรวจสอบให้แน่ใจว่ากลไกการแบ่งปันผลประโยชน์มีความเท่าเทียม โดยให้ความสำคัญกับการเข้าถึงโอกาสของผู้หญิงและกลุ่มชายขอบอย่างเป็นธรรม

5. เสริมสร้างธรรมาภิบาลและโครงสร้างอำนาจในท้องถิ่น

ความไม่สมดุลของอำนาจระหว่างผู้นำท้องถิ่นกับสมาชิกในชุมชน ส่งผลให้เกิดการบริหารจัดการทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรม และกระบวนการตัดสินใจสำคัญตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของบุคคลเพียงไม่กี่คน

ข้อเสนอแนะ:

- จัดตั้งโครงสร้างธรรมาภิบาลที่โปร่งใสและเป็นธรรม โดยกระจายอำนาจการตัดสินใจให้กับตัวแทนชุมชนในวงกว้าง แทนที่จะรวมศูนย์ไว้ที่บุคคลเพียงไม่กี่คน
- จัดการฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการการเงินแก่ผู้นำชุมชน เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบ (Accountability) และมีการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม
- ส่งเสริมบทบาทของกลุ่มอนุรักษ์และสหกรณ์ในท้องถิ่น ในการร่วมวางแผน ตัดสินใจและบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกัน

6. สร้างความตระหนักและเสริมสร้างขีดความสามารถเกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิตสำหรับชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ชุมชนหลายแห่งมีความรู้ความเข้าใจที่จำกัดเกี่ยวกับโครงการคาร์บอนเครดิต ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อความสามารถในการเจรจาข้อตกลงที่เป็นธรรมและการได้รับผลประโยชน์สูงสุดจากโครงการ

ข้อเสนอแนะ:

- จัดให้มีการฝึกอบรมที่ขับเคลื่อนโดยชุมชน ครอบคลุมหลักการของกลไกคาร์บอนเครดิต สิทธิของชุมชน และความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น
- ตรวจสอบให้แน่ใจว่า เจ้าหน้าที่รัฐระดับท้องถิ่นได้รับการฝึกอบรมอย่างเพียงพอ เพื่อถ่ายทอดข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจนแก่ชุมชนเกี่ยวกับจัดหาเงินทุนจากโครงการคาร์บอนเครดิต
- พัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่เข้าใจง่าย เช่น คู่มือ และจัดเวิร์กช็อปที่เน้นการมีส่วนร่วม และปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับบริบทเฉพาะและความต้องการของชุมชน

7. ขยายการสนับสนุนด้านการดำรงชีวิตเพื่อความ สำเร็จในการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

กิจกรรมสร้างรายได้ที่ยั่งยืนช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ และลดการพึ่งพา
แนวทางที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ:

- สนับสนุนด้านการเงินและเทคนิคสำหรับโครงการพัฒนาด้านอาชีพที่ขับเคลื่อนโดยชุมชน เช่น การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและการเลี้ยงผึ้งอย่างยั่งยืน
- พัฒนาโมเดลสหกรณ์ที่เอื้อให้ชุมชนสามารถแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม
- ส่งเสริมการเข้าถึงตลาดและจัดอบรมด้านการพัฒนาธุรกิจ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน

8. ลงทุนด้านการปรับตัวต่อสภาพภูมิอากาศและการ ฟื้นฟูระบบนิเวศที่นำโดยชุมชน

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเป็นภัยคุกคามสำคัญต่อป่า
ชายเลน วิถีชีวิต และความมั่นคงของชุมชนชายฝั่ง

ข้อเสนอแนะ:

- ดำเนินมาตรการแก้ไขปัญหาด้านภัยธรรมชาติ (Nature-based Solutions) เช่น โครงการฟื้นฟูป่าชายเลน เพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งและรับมือกับคลื่นพายุ
- ให้การสนับสนุนด้านเทคนิค องค์ความรู้ และแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการที่ดินและแหล่งน้ำอย่างยั่งยืน
- สนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุน เพื่อการปรับตัวต่อสภาพภูมิอากาศที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและขับเคลื่อนงานอนุรักษ์โดยคนในพื้นที่

บทสรุป

งานวิจัยนี้เน้นย้ำถึงบทบาทสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน โครงสร้างธรรมาภิบาล และความมั่นคงด้านสิทธิการถือครองที่ดิน เพื่อความสำเร็จของโครงการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การสร้างความมั่นคงในสิทธิการถือครองที่ดินเหนือทรัพยากรธรรมชาติ โดยครอบคลุมหลักการความยินยอมโดยเสรี ล่วงหน้า และมีข้อมูลครบถ้วน (Free, Prior and Informed Consent: FPIC) เป็นพื้นฐานสำคัญในการยกระดับกลไกการปรึกษาหารือ เสริมสร้างความเท่าเทียมในการตัดสินใจ และเพิ่มขีดความสามารถของท้องถิ่นในการบริหารจัดการโครงการคาร์บอนเครดิต การจัดการกับปัจจัยเหล่านี้สามารถลดความขัดแย้ง สร้างความไว้วางใจ และส่งเสริมการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในระยะยาว แม้ว่าแนวทางที่ระบุไว้ในการศึกษาจะได้รับการพิสูจน์แล้วว่ามีประสิทธิภาพในชุมชนพื้นที่นำร่อง แต่ก็มีความท้าทายในการขยายผลไปยังพื้นที่อื่นที่เผชิญกับความท้าทายทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในลักษณะคล้ายคลึงกันได้ ทั้งนี้ การวิจัยและการลงทุนอย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนา ปรับปรุงรูปแบบ และปรับใช้ให้เหมาะสม และตอบสนองต่อบริบทเฉพาะของแต่ละชุมชนอย่างแท้จริง

